

Jouko Suihkonen

Elämää Hännilänmäellä

Kutumäki on vanhaa Nenosen suvun asuinalueita. Mäen itäisen pään taloryhmää on kutsuttu myös Pekkalan kyläksi. Nimi juontaa juurensa siitä, että monien sukupolvien ajan Kutumäessä isännän nimi oli Pekka Nenonen. Pekkalan kylään on luokiteltu kuuluvaksi myös mäen juurella ollut tila, jota ainakin 1800-luvun alkupuolelta lähtien, kenties jo varhemminkin, on kutsuttu Hännilänmäeksi. Pellon ja tien varressa kasvava vanha mänty käänttyräpetäjä on seurannut monien sukupolvien vaihtumista tilalla. Hännilänmäki kuului alun perin muista Pekkalan kylän taloista poiketen Vauhkola 1:een ja oli näin osa Ruomannia. Torppa sijaitsi varsin kaukana päätilasta ja lienee ollut hieman hankala hallittavaksi ja näin tila itsenäistyi. Ennen Suihkosta 1800-luvun alussa toimivat tilan isäntinä 1809 kuollut Olli Markkanen ja hänen jälkeensä poika Petteri aina vuoteen 1814. Tuona vuonna talo tuli Erkki Mikonpoika Suihkosen omistukseen. Erkki merkittiin Vauhkolan rippikirjaan ja vanhin merkintä ripillä käynnistä puolison Maria Rossin kanssa Hännilänmäen isäntänä on syksyiltä 1814. Erkki oli saapuessaan tilalle jo vartuneessa miehuusiässä oleva 40-vuotias mies ja kotoisin Suonenjoki 4:stä eli nykyisestä Ollilasta. Erkin poika Mikko oli tuolloin 14-vuotias. Vartuttuaan ja avioituttuaan Susanna Laitisen kanssa jatkoi poika tilan pitoa isänsä kanssa.

Mikko Erkinpojan elämä jäi varsin lyhyeksi ja hän kuoli ennen isäänsä vuonna 1838 ilmeisesti keuhkotautiin. Isä Erkki oli tuolloin jo silloisen mittapuun mukaan varsin iäkäs eli 65-vuotias. Mikko jätti jälkeensä neljä alaikäistä lasta, joista tuleva Hännilänmäen isäntä Aapeli oli alle 2-vuotias. Huoli talon isännyydestä oli ilmeinen. Leski Susanna Laitinen avioitui kuitenkin reilun viiden vuoden kuluttua itseään 17 vuotta nuoremman naapurin pojan Matti Pekanpoika Nenosen kanssa. Taloissa vanhimmasta pojasta tuli isäntä taloon ja nuorempien poikien ja tyttöjen oli joko elettävä talossa itsellisinä tai hakeuduttava ulkopuolelle reingeiksi tai piioiksi. Talon emännän naiminen merkitsi arvonnousua ja usein isännyyttä vävynä talossa. Kun leski avioitui uudelleen, oli avioliiton saamiseksi vihkivälle papille toimitettava perukirja. Mikon perukirjan liitteenä oli kuitenkin sopimus, jolla alaikäisten lasten asema kaikesta päätellen isoisa Erkin toimesta turvattiin. Tämä asiakirja oli sikäli poikkeuksellinen, että se laadittiin suomeksi. Asiakirjan laatija Pekka Nenonen oli siis paitsi luku- niin myös kirjoitustaitoinen. Yleensä asiakirjat laadittiin vielä pitkälle 1800-luvun lopulle virkamiestyönä ruotsiksi.

Tässä Tilaisuudessa, Tämän kautta Lahjoitan Ja Ulosannan Minä Allemerkitty Minun Lapsilleni. Pojalleni Abelille, ja Tyttärilleni Maria Elisabethille, Klaralle, ja Otteljanalle, Kaiken Sentavaran, Kuin Kuoleman Kautta Sinä 31. päivänä Elokuussa Vuonna 1838. Edesmennyt Minun Avio mieheni Michel Suihkonen on Jälkeensä Jättänyt. Joka Tämän Edellä Kirjoitettuna Kirjan Sisällä löydyy, Lapsille Perinnöksi Jonga Minä Kutsuttuina Wierasten Miesten Läsänä ollessa Nimeniällä Buumerkkini Kirjoittamisella Wahvistan Joka tapahdui Wauhkolassa Hännilänmäellä Sinä 13ta päivänä Maaliskuussa 1843

Susanna Laitinen

Nimit Talonpojan Leski vaimo

Mikon isä Erkki vahvisti nimikirjoituksellaan asiakirjan ja antoi miniälleen naimaluvan. Näin turvattiin Hännilänmäellä isännöisyys aina siihen asti kunnes Aapeli saavutti täysi-ikäisyyden. Lasten etua määrättiin valvomaan vielä ulkopuolisena Samuel Laitinen.

Tämän Lahjoitettuna Tavarain, Otan Minä Lasten puolesta Hallitukseni sitä Minun Edes vastauseni päälle Koossa pitää ja Hallita: Siks kuin Poika Lailliseen Ikään, ja Tyttäret Naimiseen

jouduva Jonga minä Wierasten miesten Läsna Ollessa Nimeni alla Bumerkini Kirjoittamisella vahvistan. Aika ja paikka Sama kuin edellä

**Samuel Pavalin Poika Laitinen
Perindö Talon Haldia Lietemäin kylästä N° 52 Rautalammin pitäjästä**

Todistaa Henric Kinnunen   Abel Markkanen

Kirjoitti vaatimisen päälle   P:Nenonen

Minun Poikani Lasten edu minulda valvottu, Ja Minun Miniäldäni hänen Lapsille Lahjoitettu, Johonga Hyvin tyydyn Ja annan Minun Miniälteni Susanna Laitiselle Täyden Luvan Naimiseen Jonga minä Tämän kautta vahvistan Hännilänmäällä Sinä 13ta Maaliskuussa 1843

Eric Michelin poika Suihkonen   Talon haldia Wauhkolan kylästä N° 3

Todistaa Abel Markkanen   ja tämän asjan kirjoittaja Peter Nenonen

Erkki Suihkonen kuoli kuukausi tämän asiakirjan kirjoittamisen jälkeen ja Susanna ja Matti menivät seuraavana syksynä naimisiin. Siis dramaattisia aikoja elettiin Hännilänmäellä.

Erkin perukirjasta voidaan saada mielikuvaa 1800-luvun alkupuolen (1843) elämästä Hännilänmäellä ja se kuvanee varsin hyvin muidenkin lähitalojen elämänpiiriä. Erkillä oli 5-vuotias hevonen ja nuori koulutettava 2-vuotias ori. Nautakarja oli kohtalaisen suuri: 10 lypsävää lehmää, 2 hiehoa, 2 sonnia ja 2 vasikkaa. Lisäksi talossa oli 5 lammasta ja 4 sikaa. Perukirjassa eriteltiin hopea-, kupari- ja rautatavarat erikseen. Kalleimpana kupariesineenä mainittiin viinapannu hattuineen ja piippuineen 8 ruplan arvoiseksi merkittynä. Jonkinlaisen mielikuvan tuon esineen arvosta voi saada, kun sitä vertaa karjan hintaan. Viinapannun hankintaan olisi pitänyt sijoittaa yksi lehmä ja kolme lammasta. Erkillä oli lisäksi kaksi hopeista pikaria, joiden arvoksi on merkitty 7 ruplaa. Siis pientä hienosteluakin Hännilänmäellä taidettiin harrastaa. Kun taloon tuli mieluinen vieras, sai hän viinaryyppynsä ilmeisesti kamarissa hopeisesta pikarista isännän seurassa. Viinan poltto kotona oli hyvin yleistä 1800-luvun alkupuolella ja useimmissa perukirjoissa viinapannu tarve-esineenä on mainittu. Vasta vuosisadan loppupuolella raittiusliike ja kirkko saivat aikaan muutoksen monien ihmisten elämäntapoihin. Rautatavarat olivat maanviljelykseen ja käsityöhön liittyviä työkaluja kuten kärryjä sekä muita hevostyökaluja. Maanviljelyn koneellistuminen ei ollut vielä tuolloin alkanut.

Matti Nenonen hoiti hyvin tilaa ja Aapeli varttui äitinsä ja isäpuolensa kasvatuksessa aikuiseksi. Saavutettuaan täysi-ikäisyyden otti Aapeli puolestaan talon isännyyden haltuunsa ja Matti siirtyi taustalle. Suuret nälkävuodet koettelivat Suomea ja Suonenjokea erityisen raskaasti vuosina 1866-1867. Vuoden 1865 sato oli ollut huono ja vuoden 1866 sato oli hieman parempi. Kesä 1867 oli poikkeuksellinen ja satoa ei juurikaan saatu. Suonenjoella kuoli vuonna 1868 433 ihmistä ja heistä 270 heikon kunnan tuomiin sairauksiin kuten lavantautiin. Kutumäessä Nenosten vanhoilla asuinsijoilla kuolema korjasi myös satoaan, mutta Aapelin isännöimällä Kutumäen juurella sijaitsevalla Hännilänmäellä selvittiin varsin vähällä. Ainutkaan Aapelin perheeseen kuuluneista ei noina vuosina kuollut. Naapurissa Seppälän isäntä ja Matin veli Pentti Nenonen kuoli 1864 ja hänen vanhin poikansa Pekka pian isänsä jälkeen pahimpana nälkävuotena 1868. Tila tulikin näiden vaikeiden vuosien jälkeen Aapeli Suihkosen omistukseen ja sen viljelyä jatkettiin yhdessä Hännilänmäen kanssa.

Nälkävuosien jälkeen tuli hyviä vuosia ja jonkinlaista vaurastumistakin tapahtui. Aapelilla ja hänen vaimollaan Klaara Karjalaisella oli suuri perhe. He saivat yhdessä 10 lasta, joista 6 saavutti

aikuisiän. Klaara kuoli 1881 lapsivuoteeseen ja hänen perukirjastaan voidaan saada kuvaa siitä miten elämä oli isoisä Erkin ajoista vajaan neljässä vuosikymmenessä muuttunut. Hännilänmäki arvioitiin 4000 markan ja Seppälä 2000 markan arvoiseksi. Molempien manttaaliluvut olivat samansuuruiset. Hopea-, vaski- ja rautaesineet arvioitiin erikseen, kuten aiemminkin. Talouteen oli ilmestynyt noiden mainittujen hopeapikareiden lisäksi hopealusikoita. Vuosisadan lopun raittiusajatuksukset olivat selvästikin saavuttaneet myös Hännilänmäen ja viinapannut siksi kadonneet esineluettelosta. Perukirjassa on maininta vain yhdestä leiviskästä romuvaskea. Vaskiluettelossa on lisäksi kattiloita ja kaksi kahvipannua. Siis kahvi nautintoaineena oli myös tullut kylälle. Rautaluettelossa mainitaan muuripata, keittopadat kahdet rautakärret ja erilaisia maatalouteen liittyviä tarve-esineitä. Niistä mainittakoon 10 kirvestä, 15 viikatetta, 10 sirppiä, 3 havurautaa, 3 vesakirvestä, 8 rautalapiota, 5 kuokkaa, 6 talikkoa, 2 seiväskankia, 2 suokirvestä, 2 hiilikoukkua ja 4 aatraa. Tämä luettelo osoittaa, että työtä tehtiin edelleenkin käsipelissä. Maatalouden koneellistuminen oli kuitenkin jo aluillaan, sillä Hännilänmäeltä löytyi jo viskumasiina, silppumasiina ja pärehöylä.

Karjan määrä oli lisääntynyt Erkin ajoista, mikä lienee myös merkinä vaurastumisesta. Toisaalta suuri perhe vaati paljon huolenpitoa ja ruokaakin piti tuottaa aiempaa enemmän. Talossa oli nyt kolme hevosta, 14 lypsylehmää, 3 hiehoa, 7 lammasta ja 4 sikaa. Aapeli ja Klaara omistivat myös puolet nuotasta ja kahdesta niihin liittyvästä veneestä. Tämä tarkoittanee sitä, että Aapeli ja mahdollisesti isäpuoli Matti kävivät kalassa Erkin synnyinkodin kalavesillä Suihkolan kylällä. Aapelilla ja Klaaralla oli myös kristillistä kirjallisuutta melko runsaasti, koska niiden arvo on samaa luokkaa kuin mainitun nuottaosuuden arvo. Tämä on osoitus paitsi isännän ja emännän hyvästä lukutaidosta, niin myös heidän kristillisestä harrastuneisuudestaan.

Aapeli avioitui uudelleen Justiina Nuutisen kanssa. He saivat vielä neljä lasta yhdessä, joista kolme saavutti aikuisiän. Nuorin poika paloi dramaattisesti kehtoonsa uunin edessä kipinän tai kekäleen pudotessa siihen. Aapeli oli tiukka kasvattaja ja perimätiedon mukaan komenteli poikiaan erityisesti yöjuoksujen jälkeisinä aamuina riihelle huutaen ”poejat, poejat kuoskittammaa paeja nappi aak”. Aapelilla oli siis kaikkiaan 14 lasta, joista 9 saavutti aikuisiän. Tämä on paljon ja selvää oli myös, ettei niin monelle ollut elinmahdollisuuksia talossa. Vanhin pojista teki elämäntyönsä kivimiehenä ja kolme pojista sekä yksi tytär muuttivat suuren muuttoaalton mukana Amerikkaan. Yksi tyttäristä jäi Helsinkiin maitokaupan myyjäksi.

Amerikkaan 1888 muuttaneiden joukossa oli myös tuleva Hännilänmäen isäntä Kustaa Suihkonen. Pohjanmaalta muutettiin Amerikkaan yhtä innokkaasti kuin Savostakin ja sinne muutti myös Kaustisten Salonkylältä Mäkilän talosta nuori Emma. Kustaa työskenteli kaivoksessa ja Emma ruokalassa. Nuorten tiet kohtasivat Amerikassa, missä heidät myös vihittiin. Koti-ikävä oli kuitenkin suuri, joten Kustaa ja Emma muuttivat pian takaisin Suomeen. He ostivat Suonenjoen Kärkkäälän kylältä tilan nimeltä Lehtola (Lehtonen), jota kasvava perhe viljeli muutaman vuoden ajan. Pian tila kuitenkin myytiin ja Kustaa perheineen tuli Hännilänmäelle. Isä Aapeli oli vielä isäntänä ja Kustaa lunasti talon vasta uuden päärakennuksen valmistuttua Seppälään, jonne Aapeli tyttäriineen muutti 1900-luvun alkupuolella. Kustaa sairastui ilmeisesti kaivostyön seurauksena ja joutui vielä tyräleikkaukseenkin Kuopioon. Kustaan sisar Klaara kirjoitti Seppälästä Helsingissä asuvalle Hilma- sisarelleen Helsinkiin 17.4.1915 kertoen veljensä sairaudesta:

Veli Kusti on Kuopion sairaalassa. Hän on leikattu sen ohimovian tähden. Ehkä tulee ensi viikolla takaisin. Hyvin on leikkaus onnistunut. Vaan se keuhkotauti sen vie matkaansa niin luulen. Seppälän väet kaikki voi hyvin. Käskevät sanoa terveisiä.

Kustaa eli vielä runsaan vuoden ja kuoli 5.6.1916 vajaan 52 vuoden ikäisenä. Emma jäi kahdeksan lapsen kanssa yksin. Vanhin pojista oli vasta 16-vuotias ja nuorin tyttö alle vuoden ikäinen. Emma

kasvatti lapsiaan pohjalaisnaisen kovalla kurilla. Monesti ansaitut selkäsaunat kävivät lapsille tutuiksi, mutta kaikista aikuisiän saavuttaneista seitsemästä lapsesta kehittyi niin sodan kuin rauhan aikana paikkansa täyttäviä yhteiskunnan jäseniä.

Hännilänmäellä on synnytty, eletty ja kuoltu. Eri aikoina väkeä on ollut vaihtelevia määriä. Vuonna 1814 Erkin muuttaessa tilalle kuului ruokakuntaan yhdeksän henkeä: Erkki puolisoineen, kolme lasta ja muuta väkeä neljä. Erkin tyttäristä yksi oli kuuromykkä. Luonnollisesti hän ei oppinut tarvittavaa kristinoppia ja siksi ei myöskään päässyt koskaan ripille. Kuuromykan tyttären kohtalona oli tulla merkityksi aina kuolemaansa asti lapseksi lastenkirjaan. Toinen talossa koko elämänsä naimattomana viettänyt oli Aapelin sisar Maria, jonka rippikirjaan on merkitty hänen ontuvan. Kirkonkirjoihin siis merkittiin kristinopin osaamisen lisäksi ruumiilliset vammat ja rokotuksetkin. Elämä lienee ollut Erkin talonpidon alkuaikoina melko vaatimatonta. Palvelusväkeä ei tilalla ollut. Ensimmäisen kerran piika ja renki ilmestyvät rippikirjaan vuonna 1831. Rengit ja piikat vaihtuivat monissa taloissa vuosittain, mutta muutamat saattoivat olla hyvinkin pitkään samassa paikassa. Usein piikat ja rengit olivat myös nuoria sukulaisia, jotka laitettiin kotoa työn tekoa opettelemaan ja pientä ansiota saamaan. Väkimäärä pysyi noin kymmenenä aina Aapelin suurperheen syntyyn asti. Vuonna 1880 Aapelin ruokakuntaan kuului 12 henkeä. Aapelin vanhimmat lapset alkoivat muuttaa pois kotoa, kun nuorimmat olivat vielä kapaloissa. Kustaan perheen muutettua Hännilänmäelle olivat Aapelin nuorimmat lapset vielä tilalla. Varsin suuri väkimäärä oli myös 1950-luvun alussa, jolloin talossa asui Kustaan poikien Juliuksen ja Matin perheet. Oman väen määrä oli 13 ja tilapäisesti asuvia oli aina useita. Normaalina oli, että ruokapöytään istui lähes 20 henkeä, joskus ylikin. Melko suuri piti tuon ajan emäntien perunapadan olla.